

Масейчук Л.І. Цэнтр развіцця праблем адукацыі БДУ, Мінск.

Mosejchuk L.I. Education Development Center BSU, Minsk

З ГІСТОРЫІ СТАНАЎЛЕННЯ І РАЗВІЦЦЯ АСПІРАНТУРЫ Ё БЕЛАРУСКІМ ДЗЯРЖАЎНЫМ УНІВЕРСІТЭЦЕ

Гісторыя станаўлення такой установы як аспірантура ё Рэспубліцы Беларусь цесна звязана з развіццём Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Перш чым адбылося яе афіцыйнае адкрыццё у 1927 г., на працягу двух гадоў на базе БДУ праходзіла апрабацыя адукацыйных праграм па падрыхтоўцы не толькі будучых выкладчыкаў для вышэйшай школы, але і навуковых супрацоўнікаў. У артыкуле разглядаюцца пытанні, звязаныя з адміністрацыйнымі захадамі савецкага ўрада пры адкрыцці аспірантуры, таксама распавядаецца пра першых аспірантаў. На базе архіўных матэрыялаў раскрываецца сутнасць дзеяння навучэнцаў, і іх навуковых кіраўнікоў.

Ключавыя словы: аспірантура, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, вышэйшая адукацыя, навуковая праграма, аспіранты.

The history of the formation of such an institution as a post-graduate course in the Republic of Belarus due to the development of the Belarusian State University. Before it was officially opened in 1927, for two years based on it being tested by the educational training program not only for future teachers for high school, but also scientists. The article deals with issues related to the administrative measures of the Soviet government at the opening of graduate school, tells about the first post-graduate students. On archival materials indicate how and what they were doing, what opportunities for writing scientific papers were, who their supervisors.

Keywords: Postgraduate Studies, Belarusian State University, higher education, scientific program, graduate students.

У нашы дні аспірантура з'яўляецца адным з галоўных інстытутаў па падрыхтоўцы навуковых і навукова-педагагічных кадраў вышэйшай кваліфікацыі ў беларускай сістэме вышэйшай адукацыі і навукі. Станаўленне і развіццё беларускай аспірантуры прыпадае на другую палову 20-х гг. XX ст. і цесна звязана з гісторыяй развіцця Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта (далей – БДУ).

Дарэвалюцыйная форма навуковай атэстацыі, якая існавала ў Расійскай імперыі з 1884 г., разглядалася як перажытак буржуазнага мінулага. 1 лістапада 1918 г. дэкрэтам СНК РСФСР ва ўсіх вышэйшых навучальных установах былой Расійскай імперыі ліквідаваліся навуковыя ступені, адмяняліся ўсе прывілеі для навукова-педагагічных супрацоўнікаў. Узначальваць кафедру маглі асобы вядомыя сваімі навуковымі працамі або навукова-педагагічнай дзейнасцю. У дачыненні да іх пачало ўжывацца адзінае званне – прафесар [1, с. 999].

Дэкрэтам “Аб правілах прыёму ў вышэйшыя навучальныя ўстановы” ад 2 жніўня 1918 г. усе працоўныя незалежна ад полу, грамадзянства і атрыманай раней адукацыі мелі права на паступленне ў любую вышэйшую навучальную ўстанову (далей – ВУ) краіны [2]. Каб стаць студэнтам не трэба было прадстаўляць дыплом, атэстат або пасведчанне аб заканчэнні школы – дастаткова было дасягнуць шаснаццацігадовага ўзросту. Пры конкурснай сітуацыі перавага аддавалася прадстаўнікам з пралетарыату і бяднейшага сялянства [3].

Аднак перспектывы развіцця навукі дыктавалі неабходнасць адбору асоб, схільных і здольных да творчай навуковай працы.

Кіраўніцтва краіны паступова прыйшло да высновы аб неабходнасці арганізацыі спецыяльнай падрыхтоўкі навукова-педагагічных кадраў вышэйшай кваліфікацыі.

21 студзеня 1925 г. пасля таго, як СНК РСФСР зацвердзіў “Палажэнне аб навуковых супрацоўніках ВНУ”, а таксама інструкцыю “Аб парадку падрыхтоўкі навуковых супрацоўнікаў пры навукова-даследчых інстытутах і ВНУ па прыкладным, дакладным і прыродазнаўчым навукам” [4, с. 110] у дачыненні да тых, хто рыхтаваўся да педагагічнай або навуковай дзейнасці, пачаў выкарыстоўвацца тэрмін “аспірант”.

Летам 1925 г. пры Прэзыдыуме Дзяржаўнага навуковага савета Наркампраса РСФСР пачала працу Камісія па падрыхтоўцы навуковых супрацоўнікаў. Ёй былі складзеныя: інструкцыя аб падрыхтоўцы супрацоўнікаў па грамадскіх дысцыплінах; цыркуляр аб падрыхтоўцы навуковых супрацоўнікаў у сацыяльна-эканамічных ВНУ; інструкцыя аб парадку падрыхтоўкі навуковых супрацоўнікаў пры навукова-даследчых інстытутах і ВНУ па прыкладных, дакладных і прыродазнаўчых навуках [5]. Такім чынам, статус асоб, якія пакідаюцца для падрыхтоўкі да навукова-педагагічнай працы пры ВНУ і навукова-даследчых інстытутах (далей – НДІ) быў афіцыйна зацверджаны. Наркампрас стаў каардынатарам падрыхтоўкі кадраў для ВНУ і НДІ краіны. Восенню 1925 г пачаўся прыём у аспірантуру, адкрытую пры ім [6, с. 117].

Калі БДУ, які пачаў сваю дзейнасць 30 кастрычніка 1921 г., у лютым 1925 г. выпусціў першых спецыялістаў, паўстала пытанне аб адкрыцці ўласнай аспірантуры. Адкрыццё аспірантуры дазволіла б, на думку першага рэктара ўніверсітэта Ул. І. Пічэты (1921–1929),

вырашыць пытанне аб падрыхтоўцы нацыянальных кадраў для ўсіх ВНУ Беларусі [7, арк. 44].

Восенню 1925 г. праўленне БДУ звярнулася да Наркама асветы БССР В. М. Ігнатоўскага (1920–1926) з прапановай астаўляць найбольш таленавітых і здольных выпускнікоў сацыяльна-гістарычнага аддзялення педагагічнага факультэта пры ўніверсітэце для далейшай падрыхтоўкі і напісання імі навуковых прац. Рэктар быў упэўнены, што “<...> кожны здольны пралетарскі студэнт, які паказвае сваю цікавасць да навукі і навуковых ведаў”, можа стаць аспірантам, каб “падрыхтаваць сябе да навуковай працы” [7, арк. 44]. Падрыхтоўка такіх спецыялістаў павінна была ажыццяўляцца па пэўнай спецыяльнасці пад кіраўніцтвам прафесара. Поўную адказнасць за агульную падрыхтоўку аспіранта павінна было несці праўленне ўніверсітэта [7, арк. 44 адв.].

На думку Ул. І. Пічэты, для таго, каб аспірант “мог поўнаасцю аддаць свае сілы навуковай працы”, трэба звесці да мінімуму грамадзка-палітычную працу, на якой ён заняты, і забяспечыць яго матэрыяльна. Акрамя таго, каб зацікавіць маладых вучоных да навукі, трэба ў першую чаргу друкаваць іх працы. “Без гэтых аб’ектыўных умоў навуковая падрыхтоўка аспіранта не дасць пажаданых вынікаў,” – лічыў рэктар [7, арк. 44].

Галоўнае праўленне прафесійнай адукацыі пайшло на сустрач кіраўніцтву БДУ. У лісце ад 18 снежня 1925 г. за подпісам першага намесніка Наркампраса П. І. Валасевіча, Бурдэйка Андрэй Вікенцьевіч (1899 г.н., беларус) і Забела Федар Іванавіч (1896 г.н., беларус), якія скончылі педагагічны факультэт БДУ, “аткамандзіроўваліся” у “распараджэнне ўніверсітэта для навуковай дзейнасці” [5]. Наркампрас браў на сябе абавязкі па іх матэрыяльнаму забяспечанню. Праўленню

ўніверсітэта было даручана распрацаваць план навуковай працы для аспірантаў і вызначыць тэрмін за які яны павінны выканаць яго. Па меркаванню Галоўнага праўлення прафесійнай адукацыяй, А. В. Бурдэйка і Ф. І. Забела павінны былі займацца “выключна навуковай працай”, з гэтай нагоды іх не трэба было “абцяжарваць якой-бы та ні было адукацыйнай працай па ўніверсітэце” [7, арк. 44].

Адначасова з А. В. Бурдэйка і Ф. І. Забела пачала падрыхтоўку да навуковай дзейнасці Аксіння Мікалаеўна Таўсталес (1895 г.н., украінка, скончыла ў 1917 г. вышэйшыя Бестужаўскія курсы ў Петраградзе) [5].

Сацыяльнае паходжанне першых аспірантаў было даволі разнастайным. А. В. Бурдэйка паходзіў з сялян, Ф. І. Забела – з дваран, А. М. Таўсталес – са служачых [6, с. 116].

Для ўсіх аспірантаў былі складзены праграмы, якія ўхвалілі прадметныя камісіі БДУ і зацвердзіў Наркампрас. Ул. І. Пічэта праводзіў заняткі па гісторыі Беларусі, а агульныя заняткі па дыялектычным матэрыялізме – С. Я. Вальфсон. Таксама Ул. І. Пічэта чытаў курсы па гісторыі беларускай народнай гаспадаркі і беларускага права.

А. В. Бурдэйка і Ф. І. Забела займаліся гісторыяй Беларусі і народнай гаспадаркі, А. М. Таўсталес – гісторыяй расійскага і беларускага права [8, арк. 144]. Справаздачы аспірантаў А. В. Бурдэйка і Ф. І. Забела разглядаліся на паседжаннях прадметнай гістарычнай камісіі БДУ 4 красавіка 1926 г. і 5 чэрвеня 1926 г. у Наркаме асветы і былі прызнаны “вельмі здавальняючымі” [8, арк. 145].

Першы вопыт, накоплены ў БДУ, быў абагулены на рэктарскай нарадзе, якая адбылася 15 снежня 1926 г. у Галоўнай управе прафесійна-тэхнічнай асветы (Галоўнавуцы) пры Наркамаце асветы БССР [5]. Яна прызнала неабходным у мэтах адбору з ліку студэнтаў асоб для

падрыхтоўкі да будучай навуковай дзейнасці ўвесці інстытут студэнтаў-практыкантаў, пачынаючы з другога семестра перадапошняга года. Залічэнне ў яго праводзілася праз адпаведныя дэканаты па прадстаўленні кіраўнікоў кафедраў і прафкома. Той, хто застаўся на другі год навучання, не мог быць вызначаны ў практыканты. Прадугледжвалася, што студэнт-практыкант будзе праходзіць навучальны курс у карацейшы тэрмін, а вольны час – выкарыстоўваць для працы над канкрэтнай тэмай пад кіраўніцтвам кваліфікаваных выкладчыкаў. Раз у паўгода ён павінен быў прадстаўляць у прадметную камісію справаздачу аб працы з водзывам кіраўніка кафедры, дзе яна разглядалася і перадавалася ў дэканат. Апошні вырашаў пытанне аб далейшым выкарыстанні студэнта ў якасці практыканта [9, с. 92].

Для матэрыяльнага забеспячэння і заахвочвання студэнтаў-практыкантаў устанаўлівалася стыпендыя. Яна захоўвалася для напісання і абароны дыпломнай працы на працягу аднаго года, а на гуманітарных факультэтах – на працягу 6 месяцаў. Наступнай ступенню росту студэнтаў-практыкантаў выступала аспірантура. Пры залічэнні ў яе студэнты-практыканты пры розных іншых умовах мелі перавагі. Само залічэнне ставілася ў залежнасць ад здачы грамадскага мінімуму па праграме [9, с. 92].

Нарада зыходзіла з двухгадовага тэрміну навучання ў аспірантуры. Для тых аспірантаў, якіх мелася на ўвазе пакідаць для навуковай працы пры ВДУ, гэты тэрмін мог быць прадоўжаны на год для камандзіровак як па Савецкаму Саюзу, так і па-за яго межамі. Кожны аспірант на працягу першага года навучання павінен быў вывучыць адну з замежных моў у ступені, “дастатковай для чытання замежнай літаратуры па сваёй

спецыяльнасці” [9, с. 93–94]. Падчас навучання аспіранты павінны былі здаць грамадскі мінімум па праграме [8, арк. 144].

На рэктарскай нарадзе было ўзнята пытанне аб колькасці аспірантаў і сродках для іх падрыхтоўкі. Падкрэслівалася, што аспірантаў трэба пакідаць толькі пры тых ВНУ і НДІ, дзе ёсць высока адукаваныя кадры і адпаведнае абсталяванне (бібліятэкі, лабараторыі, метадычная літаратура і інш.).

Рашэнні рэктарскай нарады адкрылі перад БДУ шырокія магчымасці падрыхтоўкі працаўнікоў высокай кваліфікацыі. Бо першае, як адзначалася вышэй, у ВНУ ўжо працавала пляцоўка па падрыхтоўцы навуковых супрацоўнікаў, а па-другое – гэта быў добра абсталяваны і ўкамплектаваны навукова-педагагічнымі кадрамі адзіны ўніверсітэт у краіне. Гэта добра разумела і праўленне БДУ. У 1926 г. пры ўніверсітэце было пакінута 20 аспірантаў, якія пад кіраўніцтвам спецыялістаў павінны былі падрыхтавацца да навуковай працы. Планавалася, што “па асобных кафедрах, якія яшчэ ва ўніверсітэце не вельмі добра абсталяваны, аспіранты будуць камандзіраваны ў Маскву або ў Ленінград” [10, с. 32].

Заканадаўчая праца па юрыдычнаму афармленню такога адукацыйнага асяродка як аспірантура працягвалася. У першай палове 1927 г. Глаўпрафадукацыя распрацавала праекты палажэній “Аб інстытуце аспірантаў” і “Аб студэнтах-практыкантах (вылучэнцах)” і накіравала іх для абмеркавання ў вышэйшыя навуковыя ўстановы.

На сваім паседжанні 1 чэрвеня 1927 г. праўленне БДУ ўхваліла праект “Палажэння аб інстытуце аспірантаў”. Для дэталёвага азнакамлення і вызначэння кафедраў, пры якіх будуць пакінуты аспіранты, праект перадалі на факультэты [11, арк. 362].

8 чэрвеня 1927 г. СНК БССР зацвердзіў “Палажэнне аб навуковых супрацоўніках вышэйшых адукацыйных і навуковых устаноў” у суадносінах з якім былі закладзеныя прававыя асновы аспіранскай формы адукацыі [5]. Аспірантамі маглі быць асобы, паспяхова скончыўшы вышэйшую адукацыйную ўстанову. Экзамены для паступлення ў аспірантуру былі не абавязковымі, але пры ўзнікненні спрэчных пытанняў суіскальніку маглі прапанаваць калоквіум, які праводзіўся спецыяльнай камісіяй складзенай з дэкана і двух спецыялістаў. Тэрмін для падрыхтоўкі да навукова-педагагічнай дзейнасці ўсталёўваўся ў 3 гады. Два разы на год аспіранты былі павінны прадставіць у прадметную камісію пісьмовую справаздачу аб сваёй працы. Калі справаздача не прадастаўлялася у адзначаны тэрмін без паважных прычын, або прадметная камісія лічыла яе незадавальняючай, аспірант выключалася з ліку навуковых супрацоўнікаў. Пасля выканання ўсіх заданняў і паспяховай абароны навуковай працы на публічным паседжанні прадметнай камісіі або пры даследчай кафедры, праўленне ВНУ выдавала яму адпаведнае пасведчанне [12, с. 152]. Гэта быў першы прававы дакумент па аспірантуры на тэрыторыі БССР.

У 1927 г. упершыню ў расходнай часцы дзяржаўнага бюджэта БССР на 1927/1928 гг. быў уведзены раздзел аб фінансаванні “Падрыхтоўкі да навуковай і навукова-педагагічнай дзейнасці”. На стыпендыі аспірантам выдзялялася 52 200 рублёў з разліку па 75 рублёў у месяц на 58 чалавек (агульна для ўсіх ВНУ БССР) [12, с. 158].

6 жніўня 1927 г. СНК БССР зацвердзіў «Палажэнне аб навуковых работніках вышэйшых навучальных устаноў і навуковых устаноў БССР». На падставе гэтага дакумента ў кастрычніку 1927 г. у БДУ была адчынена аспірантура [8, арк. 144]. На 1927/1928 навучальны год у

аспірантуру было залічана 24 суіскальніка: па факультэту права – 4, на кафедры медыцынскага факультэту – 5, педагагічнага – 16. Адукацыя працягвалася тры гады пад кіраўніцтвам загадчыкаў кафедр. На гадавой справаздачы аб дзейнасці БДУ (кастрычнік 1927 г.) Ул. І. Пічэта выказаў упэўненасць у тым, што “аспіранты атрымаюць адпаведную падрыхтоўку і будуць здольнымі да таго, каб пачаць сваю навуковую дзейнасць у сценах універсітэта на падставе тых навуковых прац, якія імі будуць напісаны, і якія гэтым самым будуць сведчыць аб іх навуковай падрыхтоўцы” [10, с. 32–33].

Згодна з планам праўлення БДУ новыя аспіранты, якія былі пакінуты пры ўніверсітэце ў 1927/1928 годзе, былі павінны: прадставіць дыпломную працу, калі яна яшчэ не была напісана; здаць залік па марксізму і палітычнай эканоміі; старанна вывучаць адну з чужаземных моў, а таксама дбайна рыхтавацца па спецыяльнасці [8, арк. 147–148]. Для напісання навуковых прац аспірантам прадастаўляліся навуковыя кароткатэрміновыя (да 3-х месяцаў) камандзіроўкі ў архівы, бібліятэкі і інстытуты за межамі Беларусі. Аднак гэты тэрмін Ул. І. Пічэта лічыў не дастатковым для поўнага і ўсебаковага вывучэння навуковай тэмы. На яго думку камандзіроўкі павінны быць больш доўгімі, не менш за 6 месяцаў і “практыкавацца як за межамі саюзу, так і ўнутры краіны” [11, арк. 362].

28 чэрвеня 1928 г. Калегіяй Наркомпраса БССР быў прынят «Устаў аб аспірантах» згодна з яго палажэннямі і была пабудавана праца аспірантуры БДУ. Устаў прадугледжваў магчымасць навучання ў аспірантуры асоб, якія скончылі ВНУ ва ўзросце ад 20 да 35 гадоў. У ім былі сфармуляваны патрабаванні да кандыдатаў на вучобу ў аспірантуры, а таксама да працэдуры іх залічэння і абароны дысертацый.

Статут дапускаў магчымасць залічэння ў аспірантуру асоб, без вышэйшай адукацыі, але з адпаведнай «творчай падрыхтоўкай» і прызнанымі друкаванымі працамі. Аспіранты падзяляліся на штатных, якія атрымлівалі стыпендыю, і свэрхштатных, якія не атрымлівалі яе. Па ўсіх іншых правах яны былі ў роўных умовах. Колькасць аспірантаў у ВНУ і НДІ ўсталёўвалася Галоўнавукай Наркампраса БССР. Свэрхштатным і штатным аспірантам дазвалялася працаваць у іншых установах і арганізацыях па сумяшчальніцтву па сваёй спецыяльнасці [12, с. 152].

У гэтым жа 1928 г. БДУ выпусціў першых спецыялістаў, скончыўшых аспірантуру. Так, згодна са справаздачай аб працы аспірантаў БДУ за 1928/1929 акадэмічны год, А. В. Бурдэйка, Ф. І. Забела і А. М. Таўсталес выдатна праявілі сябе як будучыя вучоныя і, па словах рэктара БДУ і іх навуковага кіраўніка Ул. І. Пічэты, “з вялікім поспехам працавалі на працягу трох годоў і <...> паказалі сябе як здольныя навуковыя працаўнікі, ад якіх можна чакаць яшчэ многага” [8, арк. 150].

На працягу трох годоў вышэйпералічаныя аспіранты рэгулярна рабілі справаздачы аб сваёй дзейнасці ў прадметных працоўных камісіях (5 чэрвеня 1926 г., у прадметнай гістарычнай камісіі; 4 красавіка 1926 г., у дэканаце педфака; 11 снежня 1927 г. і 7 сакавіка і 21 красавіка 1928 г. у прадметнай камісіі). Справаздачы былі прызнаныя здавальняючымі. Акрамя таго ў кожнага аспіранта меліся друкаваныя працы па тэме “аспіранскай працы даследчага характару” [8, арк. 145]. Такая навуковая праца павінна была не толькі выявіць навуковыя дасягненні але і паказаць яго здольнасці аспіранта для прадстаўлення суіскальніку асістэнцкай пасады. Так А. В. Бурдэйка на момант заканчэння аспірантуры меў дзве надрукаваныя працы, якія з’явіліся вынікам яго

навуковай дзейнасці: “Навагрудак у XVI стагоддзі” (надрукавана ў “Гісторыка-археалагічным зборніку”, № 1) і “Землеўласнік і земляроб па Літоўскім статуце 1566 г.” [14]. Ф. І. Забела – две: “Землеўласнік і земляроб па Літоўскім статуце 1588 года” [15] і “Велікакняская гаспадарка ў XVIII ст.” (надрукавана – “Працы гістарычнага класа”, № 1). Два навуковых артыкула А. М. Таўсталес былі прыняты да друку.

Дарэчы, усе тры аспіранта пад кіраўніцтвам Ул. І. Пічэты вялі практычныя заняткі на 1-м курсе факультэта права і гаспадаркі [8, арк. 146, 147, 148, 149]. Акрамя гэтага, А. В. Бурдэйка, Ф. І. Забела, А. М. Таўсталес у 1926/1927 навучальным годзе на працягу трох месяцаў працавалі ў архівах і бібліятэках г. Масквы, для “напісання працы даследчага характару”, прадстаўленне і абарона якой на выніковым паседжанні прадметнай камісіі “павінна выявіць іх навуковыя дасягненні і здольнасці”. Па выніках абмеркавання суіскальнікі павінны былі атрымаць асістэнтсцкія пасады [8, арк. 150].

У другой палове 30-х гадоў XX ст. у БДУ адбывалася падрыхтоўка аспірантаў па 42 спецыяльнасцях.

Такім чынам, галоўная мэта ствараемага інстытута аспірантуры заключалася ў фарміраванні кваліфікаваных спецыялістаў для навуковых устаноў і ВНУ. На базе БДУ ў сярэдзіне 20-х гадоў XX ст. праходзіла яе першая “апрабацыя”.

Спіс літаратуры

1. № 789. Декрет Совета Народных Комиссаров. О некоторых изменениях в составе и устройстве государственных учебных и высших учебных заведений Российской Республики // Собрание узаконений и распоряжений правительства за 1917–1918 гг. Управление делами Совнаркома СССР. – Москва: 1942. – С. 999–1000.

2. № 632. Декрет Совета Народных Комиссаров. О правилах приема в высшие учебные заведения // Собрание узаконений и распоряжений правительства за 1917–1918 гг. Управление делами Совнаркома СССР. – Москва: 1942. – С. 770.

3. № 771. Постановление Народного Комиссариата Просвещения. Об условиях приема учащихся в высшие учебные заведения в 1918–1919 учебном году // Собрание узаконений и распоряжений правительства за 1917–1918 гг. Управление делами Совнаркома СССР. – Москва: 1942. – С. 980.

4. Кононова, С. В. Становление и развитие института государственной системы подготовки аспирантов в СССР / С. В. Кононова // Закон и право. – 2006. – № 12. – С. 110–111.

5. Корзенко, Г. В. Создание государственной системы подготовки научных кадров в Беларуси (1925–1927 гг.) [Электронный ресурс] / Г. В. Корзенко // Библиотека БГПУ. – 2012. – Режим доступа: <http://elib.bspu.by/bitstream/doc/7404/1/13.pdf>. – Дата доступа: 08.12.2016.

6. Корзенко, Г. В. Аспирантура Беларуси: вехи истории / Г. В. Корзенко // Адукацыя і выхаванне. – 1997. – № 5. – С. 114–124.

7. Аб пралетарызацыі і беларусізацыі БДУ (газетны артыкул) // НАРБ. – Ф. 458. – Воп 1. Спр. 54. Л. 44–45.

8. Справаздача аб працы аспірантаў БДУ за 1928/29 акадэмічны год // НАРБ. – Ф. 205. Воп. 1. Спр. 272. – Л. 144–150.

9. Леанавец, В. Ц. Праца з адоранай студэнцкай моладдзю ў планах падрыхтоўкі навуковых кадраў Беларусі ў 20-я гады / В. Ц. Леанавец, І. І. Шаўчук // Шляхі развіцця інтэлекта і творчасці маладых: Мат. рэспубл. навук.–практ. канф. «Работа з адоранай

студэнцкай і вучнёўскай моладзю: стан, формы і метады, перспектывы развіцця» / Пад рэд. І.П. Крэня. – Гродна: ГрДУ, 2001. – С. 91–94.

10. Пічэта, У. І. Беларускі Дзяржаўны ўніверсітэт на пярэдадні 10-годдзя Кастрычніцкай рэвалюцыі / У. І. Пічэта // Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт. 1921–1927: Да 10-ай гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі. – Мінск, 1927 – С. 24–45.

11. Справаздача аб дзейнасці БДУ (5 год з дня заснавання) // НАРБ. – Ф. 44. Воп. 1. Спр. 1185. – Л. 362.

12. Шаршунов, В. А. История формирования белорусской государственной системы подготовки и аттестации ученых и педагогов в условиях СССР / В. А. Шаршунов // Проблемы управления. – № 1 (30). – 2009. – С. 146–162.

13. Бурдзейка, А. Землеўласнік і земляроб па Літоўскім статуце 1566 г. / А. Бурдзейка // Працы БДУ. – № 14/15. – 1927. – С. 126–139.

14. Бурдзейка, А. Землеўласнік і земляроб па Літоўскім статуце 1566 г. / А. Бурдзейка // Працы БДУ. – № 20. – 1928. – С. 89–106.

15. Забела, Т. І. Землеўласнік і земляроб па Літоўскім статуце 1588 г. / Т. І. Забела // Працы БДУ. – № 20. – 1928. – С. 152–172.